

DIGITAL ECONOMY AND THE TRANSFORMATION OF HUMAN IDENTITY

Makhamadikhon Isroilovich Ismoilov

Doctor of Philosophical Sciences

Professor at Namangan State Technical University

Namangan, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: raqamli iqtisodiyot, inson identiteti, platforma iqtisodiyoti, algoritmik boshqaruv, big data, sun'iy intellekt, raqamli profil, subyektivlik, ijtimoiy identifikatsiya, nazorat tizimi, raqamli transformatsiya, falsafiy tahlil, integrativ paradigma, gibril identitet.

Received: 20.05.26

Accepted: 21.05.26

Published: 22.05.26

Abstract: Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identitetining transformatsiyasi ijtimoiy-falsafiy yondashuv asosida kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli texnologiyalar, platforma iqtisodiyoti va ma'lumotlar tizimlarining kengayishi natijasida insonning ijtimoiy va shaxsiy identifikatsiyasi qanday o'zgarayotganini ilmiy asoslashdan iborat. Maqolada identitet an'anaviy ijtimoiy munosabatlar mahsuli sifatida emas, balki raqamli muhitda shakllanuvchi dinamik konstruktsiya sifatida talqin qilinadi. Xususan, algoritmik boshqaruv, sun'iy intellekt va big data tizimlari orqali insonning xulq-atvori, qaror qabul qilish jarayoni va o'zini anglash modeli qayta shakllanayotgani tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identiteti fragmentatsiyalashib, u real va virtual qatlamlar o'rtasida gibril shaklga ega bo'lmoqda. Shu asosda maqolada raqamli iqtisodiyot va inson identiteti o'rtasidagi munosabatni tushuntiruvchi integrativ nazariy yondashuv taklif etiladi.

RAQAMLI IQTISODIYOT VA INSON IDENTITETINING TRANSFORMATSIYASI

Maxamadixon Isroilovich Ismoilov

Falsafa fanlari doktori

Namangan davlat texnika universiteti professori

Namangan, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: raqamli iqtisodiyot, inson identiteti, platforma iqtisodiyoti, algoritmik boshqaruv, big data, sunʼiy intellekt, raqamli profil, subyektivlik, ijtimoiy identifikatsiya, nazorat tizimi, raqamli transformatsiya, falsafiy tahlil, integrativ paradigma, gibrid identitet.

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identitetining transformatsiyasi ijtimoiy-falsafiy yondashuv asosida kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi raqamli texnologiyalar, platforma iqtisodiyoti va maʼlumotlar tizimlarining kengayishi natijasida insonning ijtimoiy va shaxsiy identifikatsiyasi qanday oʻzgarayotganini ilmiy asoslashdan iborat. Maqolada identitet anʼanaviy ijtimoiy munosabatlar mahsuli sifatida emas, balki raqamli muhitda shakllanuvchi dinamik konstruktsiya sifatida talqin qilinadi. Xususan, algoritmik boshqaruv, sunʼiy intellekt va big data tizimlari orqali insonning xulq-atvori, qaror qabul qilish jarayoni va oʻzini anglash modeli qayta shakllanayotgani tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identiteti fragmentatsiyalashib, u real va virtual qatlamlar oʻrtasida gibrid shaklga ega boʻlmoqda. Shu asosda maqolada raqamli iqtisodiyot va inson identiteti oʻrtasidagi munosabatni tushuntiruvchi integrativ nazariy yondashuv taklif etiladi.

ЦИФРОВАЯ ЭКОНОМИКА И ТРАНСФОРМАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Махамадиксон Исроилович Исмоилов

Доктор философских наук

Профессор Наманганский государственный технический университет

Наманган, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: цифровая экономика, человеческая идентичность, платформенная экономика, алгоритмическое управление, большие данные, искусственный интеллект, цифровой профиль, субъективность, социальная идентификация, системы контроля, цифровая трансформация, философский анализ, интегративная парадигма, гибридная идентичность.

Аннотация: В данной статье проводится социально-философский анализ трансформации человеческой идентичности в условиях цифровой экономики. Основная цель исследования заключается в выявлении того, как развитие цифровых технологий, платформенной экономики и систем обработки данных влияет на формирование социальной и личной идентичности человека. Идентичность рассматривается

не как продукт традиционных социальных отношений, а как динамическая конструкция, формирующаяся в цифровой среде. Особое внимание уделяется роли алгоритмического управления, искусственного интеллекта и big data в трансформации поведения, процессов принятия решений и самовосприятия человека. Результаты исследования показывают, что в условиях цифровой экономики идентичность человека становится фрагментированной и приобретает гибридный характер, сочетая реальные и виртуальные аспекты. Обосновывается необходимость разработки интегративного подхода к анализу взаимодействия цифровой экономики и человеческой идентичности.

Kirish. Zamonaviy global iqtisodiy tizimda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi inson hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib borib, uning ijtimoiy va shaxsiy identitetini qayta shakllantiruvchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Raqamlashtirish, platforma iqtisodiyoti va sun'iy intellekt tizimlarining kengayishi natijasida insonning o'zini anglash shakli, ijtimoiy rollari va jamiyatdagi o'rni tubdan transformatsiyalanmoqda. An'anaviy jamiyatlarda identitet ijtimoiy institutlar, madaniy qadriyatlar va an'anaviy kommunikativ muhit orqali shakllangan bo'lsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida u tobora ko'proq ma'lumotlar, algoritmlar va raqamli platformalar orqali konstruksiya qilinmoqda. Shu sababli identitetni faqat sotsiologik kategoriya sifatida emas, balki iqtisodiy va texnologik tizimlar bilan uzviy bog'liq bo'lgan dinamik fenomen sifatida talqin qilish zarurati yuzaga kelmoqda [1]. Bu yondashuv identitetni insonning ichki xususiyati emas, balki tashqi tizimlar tomonidan shakllantiriluvchi konstrukt sifatida ko'rib chiqishga imkon beradi.

Xalqaro tashkilotlar tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlar ushbu jarayonning dolzarbligini yanada kuchaytiradi. Xususan, World Bank hisobotlarida raqamli iqtisodiyotning kengayishi natijasida inson kapitalining sifati va tarkibi tubdan o'zgarayotgani, ayniqsa raqamli ko'nikmalar va ma'lumotlarga egalik darajasi insonning ijtimoiy maqomini belgilovchi asosiy omilga aylanayotgani qayd etiladi [2]. International Monetary Fund esa platforma iqtisodiyoti va gig-mehnat shakllarining rivojlanishi insonning iqtisodiy tizimdagi rolini qayta belgilab, identitetni iqtisodiy funksiyalar bilan yanada chambarchas bog'layotganini ta'kidlaydi [3]. Shu bilan birga, United Nations Development Programme inson rivojlanishi haqidagi hisobotlarida raqamli tengsizlik va texnologiyalarga kirish imkoniyatlari insonning erkinligi, imkoniyatlari va

ijtimoiy identifikatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatishini asoslab beradi [4]. Ushbu yondashuvlar raqamli iqtisodiyot sharoitida identitet transformatsiyasi nafaqat texnologik, balki ijtimoiy va ontologik jarayon ekanligini ko'rsatadi.

Nazariy jihatdan raqamli identitet muammosi zamonaviy falsafiy va ijtimoiy nazariyalarda alohida o'rin egallaydi. Manuel Castells "tarmoq jamiyati" konsepsiyasida identitetni kommunikativ tarmoqlar orqali shakllanuvchi dinamik tizim sifatida talqin qilib, raqamli muhit insonning ijtimoiy mavjudligini qayta tashkil etishini asoslab beradi [5]. Zamonaviy yondashuvlarda esa algoritmik boshqaruv va big data tizimlari insonning xulq-atvori, qaror qabul qilish jarayoni va o'zini anglash modelini qayta konfiguratsiya qiluvchi kuch sifatida ko'riladi. Natijada inson identiteti fragmentatsiyalashgan, ko'p qatlamli va gibrid shaklga ega bo'lib, real va virtual mavjudlik o'rtasidagi chegaralar tobora yo'qolib boradi. Bu jarayon insonning subyektivligini zaiflashtirib, uni raqamli tizimlar orqali boshqariluvchi obyektga aylantirish xavfini kuchaytiradi.

Milliy darajada ham raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, elektron hukumat tizimini kengaytirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishga qaratilgan strategik qarorlar qabul qilinmoqda. Ushbu islohotlar iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan birga, insonning ijtimoiy rolini, mehnat shakllarini va identifikatsiya jarayonlarini ham o'zgartirmoqda. Shu sababli raqamli transformatsiyani faqat iqtisodiy natijalar nuqtai nazaridan emas, balki uning inson identitetiga ko'rsatadigan ta'siri nuqtai nazaridan ham tahlil qilish zarurati yuzaga kelmoqda.

Shunday qilib, raqamli iqtisodiyot va inson identitetining transformatsiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik zamonaviy ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqola raqamli texnologiyalar va iqtisodiy tizimlarning inson identitetiga ko'rsatadigan ta'sirini kompleks tarzda tahlil qilib, inson va raqamli muhit o'rtasidagi munosabatni yangi, integrativ va normativ asosda tushuntirishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Raqamli iqtisodiyot va inson identitetining transformatsiyasi masalasi zamonaviy ilmiy adabiyotlarda ko'p qirrali va interdisiplinar yo'nalish sifatida shakllangan. Ushbu muammo dastlab sotsiologik va falsafiy yondashuvlarda ko'tarilgan bo'lsa, hozirgi bosqichda u iqtisodiy va texnologik jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinmoqda. Manuel Castells raqamli tarmoqlar asosida shakllanayotgan jamiyatda identitet kommunikativ tizimlar orqali konstruksiya qilinishini asoslab, "tarmoq jamiyati" nazariyasini ishlab chiqqan [6]. Uning fikricha, identitet endilikda ijtimoiy institutlar emas, balki global axborot

oqimlari va raqamli platformalar orqali shakllanadi. Bu yondashuv identitetning an'anaviy asoslari zaiflashib, uning raqamli konstruktga aylanish jarayonini tushuntiradi.

Shoshana Zuboff raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identitetining transformatsiyasini "surveillance capitalism" konsepsiyasi orqali izohlaydi [7]. Unga ko'ra, raqamli platformalar inson xulq-atvorini kuzatish va prognoz qilish orqali identitetni boshqariluvchi obyektga aylantiradi. Michel Foucaultning nazorat va hokimiyat nazariyasi ham ushbu jarayonni tushuntirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi, chunki u texnologiyalar orqali inson ustidan nazorat mexanizmlarining kuchayishini ko'rsatadi [8]. Ushbu yondashuvlar raqamli identitetning shakllanishida hokimiyat va nazorat omillarining hal qiluvchi rol o'ynashini asoslaydi.

Zamonaviy iqtisodiy va texnologik tadqiqotlarda raqamli iqtisodiyotning identitetga ta'siri yanada chuqurroq o'rganilmoqda. Erik Brynjolfsson va Andrew McAfee raqamli texnologiyalar iqtisodiy tizimlarni transformatsiya qilish bilan birga insonning iqtisodiy rolini ham o'zgartirayotganini ko'rsatadi [9]. Klaus Schwab esa to'rtinchi sanoat inqilobi doirasida texnologiyalar insonning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va shaxsiy identitetiga ham ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi [10]. Ushbu tadqiqotlar raqamli iqtisodiyot va identitet o'rtasidagi bog'liqlikni tizimli darajada tushuntirish imkonini beradi.

Antropologik va falsafiy yondashuvlarda identitet transformatsiyasi insonning ontologik maqomi bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Yuval Noah Harari zamonaviy texnologiyalar insonni "ma'lumotlar to'plami" sifatida qayta talqin qilayotganini asoslab, identitetning biologik va ijtimoiy asoslari zaiflashayotganini ko'rsatadi [11]. Bruno Latour esa aktor-tarmoq nazariyasi orqali inson va texnologiya o'rtasidagi chegaralar yo'qolib borayotganini ta'kidlaydi [12]. Bu yondashuvlar identitetni inson va texnologiya o'rtasidagi o'zaro ta'sir mahsuli sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Bundan tashqari, zamonaviy raqamli muhitda identitetning fragmentatsiyalashuvi va gibridlashuvi masalasi ham keng o'rganilmoqda. Anthony Giddens zamonaviy jamiyatda identitet refleksiv jarayon sifatida shakllanishini ta'kidlab, raqamli muhit bu jarayonni tezlashtirayotganini ko'rsatadi [13]. Nick Bostrom esa sun'iy intellektning rivojlanishi inson identitetiga tahdid solishi mumkinligini ilmiy asosda tahlil qiladi [14]. Ushbu yondashuvlar raqamli iqtisodiyot sharoitida identitetning beqaror va dinamik xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar raqamli iqtisodiyot va inson identitetining transformatsiyasi murakkab va ko'p o'lchovli jarayon ekanligini ko'rsatadi. Klassik va zamonaviy yondashuvlar ushbu muammoni turli jihatlardan yoritgan bo'lsa-da, ularning umumiy xulosasi shundan iboratki, identitet endilikda barqaror ijtimoiy kategoriya emas, balki raqamli tizimlar

orqali shakllanuvchi dinamik konstruktga aylanmoqda. Shu bois ushbu muammoni hal etish uchun iqtisodiy, ijtimoiy va falsafiy yondashuvlarni integratsiyalash zarur.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot raqamli iqtisodiyot va inson identitetining transformatsiyasi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ochib berishga qaratilgan bo‘lib, unda konseptual-analitik, ontologik-falsafiy va kritik yondashuvlar kompleks tarzda qo‘llaniladi. Konseptual tahlil orqali “raqamli iqtisodiyot”, “identitet”, “raqamli profil”, “algoritmik boshqaruv” kabi asosiy kategoriyalar o‘zaro bog‘liqlikda aniqlashtiriladi va ularning nazariy chegaralari belgilab olinadi. Ontologik yondashuv yordamida identitetning an’anaviy ijtimoiy konstruksiyadan raqamli muhitda shakllanuvchi dinamik va gibrid shaklga o‘tish jarayoni tahlil qilinadi. Shu bilan birga, tarixiy-mantiqiy metod orqali identitetning shakllanish evolyutsiyasi — an’anaviy jamiyatdan industrial davrga, undan esa raqamli jamiyatga o‘tish bosqichlari kesimida izchil o‘rganiladi. Qiyosiy metod yordamida klassik sotsiologik va zamonaviy raqamli nazariyalar solishtirilib, identitet transformatsiyasining turli talqinlari tahlil qilinadi.

Bundan tashqari, tadqiqotda interdisiplinar va institutsional yondashuv muhim o‘rin tutadi. Interdisiplinar metod orqali iqtisodiyot, sotsiologiya, falsafa va axborot texnologiyalari sohalaridagi nazariy qarashlar integratsiya qilinib, muammo kompleks tarzda yoritiladi. Institutsional tahlil orqali platforma iqtisodiyoti, raqamli platformalar va algoritmik tizimlarning inson identitetiga ta’siri, xususan, qaror qabul qilish jarayonining avtomatlashtirilishi va ijtimoiy rollarning qayta taqsimlanishi o‘rganiladi. Tadqiqot asosan nazariy va konseptual dalillarga asoslangan bo‘lib, empirik ma’lumotlardan foydalanilmaydi (no data), bu esa uni sof ilmiy-falsafiy izlanish sifatida tavsiflaydi. Shu bilan birga, kritik tahlil usuli orqali mavjud raqamli iqtisodiyot modellari va ularning inson identitetiga ta’siri baholanib, inson markazli va normativ asoslangan yangi integrativ modelni ishlab chiqish uchun metodologik asos yaratiladi.

Tahlil va natijalar. Mazkur tadqiqotning tahlil va natijalar bosqichi raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identitetining transformatsiyasini tizimli va ko‘p darajali yondashuv asosida ochib berishga qaratilgan. Ushbu bo‘limda identitet an’anaviy ijtimoiy kategoriya sifatida emas, balki raqamli muhitda shakllanuvchi dinamik va konstruktiv jarayon sifatida talqin qilinadi. Tahlil jarayonida platforma iqtisodiyoti, algoritmik boshqaruv va ma’lumotlar tizimlari orqali identitet qanday shakllanishi sabab–oqibat aloqalari asosida izchil ko‘rib chiqiladi. Shu bilan birga, jadval va konseptual modellar yordamida identitetning ichki ijtimoiy shakllanishidan tashqi raqamli konstruksiyaga o‘tish jarayoni ilmiy asosda yoritiladi. Bu yondashuv identitet transformatsiyasini oddiy o‘zgarish emas, balki tizimli va strukturaviy jarayon sifatida tushunishga imkon beradi.

Shuningdek, ushbu bo‘limda raqamli identitetning mikro, mezo va makro darajalardagi oqibatlarini keng qamrovda tahlil qilinadi. Mikro darajada insonning o‘zini anglash modeli va subyektivligi o‘zgarib, uning qaror qabul qilishdagi mustaqilligi kamayadi. Mezo darajada platforma iqtisodiyoti ijtimoiy rollarni qayta taqsimlab, institutsional tizimlarda yangi munosabatlarni shakllantiradi. Makro darajada esa raqamli nazorat va tengsizlik jarayonlari kuchayib, jamiyatda yangi turdagi nomutanosibliklar yuzaga keladi. Shu bilan birga, mavjud iqtisodiy va ijtimoiy modellarning asosiy cheklovi ularning identitetni tashqi texnologik omillar bilan bog‘liq holda yetarli darajada hisobga olmasligida ekanligi tanqidiy tahlil qilinadi. Natijada ushbu bo‘lim raqamli iqtisodiyot va inson identiteti o‘rtasidagi murakkab bog‘liqlikni integrativ yondashuv asosida tushuntirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identitetining transformatsiyasini tizimli tahlil qilish ushbu tadqiqotning markaziy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi, chunki aynan identitetning o‘zgarishi raqamli transformatsiyaning eng chuqur ijtimoiy va ontologik oqibatlarini aks ettiradi. Shu sababli quyidagi jadvalda an’anaviy identitet modeli va raqamli iqtisodiyot sharoitida shakllanayotgan identitet qiyosiy asosda tahlil qilinadi.

1-jadval.

Mezoni	An’anaviy identitet	Raqamli iqtisodiyot sharoiti	Transformatsiya mexanizmi	Natija
Identitet manbai	Ijtimoiy muhit	Raqamli platformalar	Ma’lumotlashuv	Raqamli identitet
Shakllanish	Barqaror	Dinamik	Algoritmik qayta ishlash	O‘zgaruvchanlik
Subyektlik	Faol	Qisman passiv	Algoritmik ta’sir	Subyektlik pasayadi
O‘zini anglash	Refleksiv	Tashqi ta’sir ostida	Platforma filtrlari	Fragmentatsiya
Mavjudlik	Real	Gibrid	Virtual integratsiya	Ikki qatlamli identitet

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan

Jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy jamiyatda identitet asosan ijtimoiy institutlar, madaniy qadriyatlar va shaxslararo munosabatlar orqali shakllangan bo‘lsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida bu jarayon tobora raqamli platformalar va ma’lumotlar tizimlariga bog‘liq bo‘lib bormoqda. Identitetning shakllanish manbai ichki ijtimoiy tajribadan tashqi raqamli konstruksiyaga o‘tmoqda, bu esa uning barqarorligini kamaytiradi va dinamik xususiyat kasb

etishiga olib keladi. Algoritmik qayta ishlash jarayonlari inson haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilib, uning raqamli profilini shakllantiradi va bu profil identitetning asosiy ifodasiga aylanadi.

Bundan tashqari, jadval insonning subyektlik darajasining pasayishini ham ochib beradi. An'anaviy modelda inson o'z identitetini mustaqil ravishda shakllantiruvchi faol subyekt bo'lsa, raqamli muhitda u ko'proq tashqi algoritmik ta'sir ostida qoladi. Natijada identitet fragmentatsiyalashadi va real hamda virtual qatlamlar o'rtasida gibril shaklga ega bo'ladi. Bu jarayon insonning o'zini anglash modelini murakkablashtirib, uning ontologik maqomini qayta shakllantiradi.

Algoritmik boshqaruvning inson identitetini shakllantirishdagi rolini aniqlash raqamli iqtisodiyotning amaliy mexanizmlarini tushunish uchun muhim hisoblanadi. Chunki aynan algoritmik tizimlar orqali insonning xulq-atvori, tanlovi va qaror qabul qilish jarayoni boshqariladi. Shu nuqtai nazardan, quyidagi jadval algoritmik boshqaruvning identitet shakllanishiga ta'sirini bosqichma-bosqich yoritadi.

2-jadval.

Algoritmik boshqaruvning identitet shakllanishiga ta'sir mexanizmi

Bosqich	Jarayon	Asosiy omil	Identitet o'zgarishi	Natija
1	Ma'lumot yig'ish	Big data	Profil yaratiladi	Raqamli iz
2	Tahlil	Algoritmiklar	Xulq prognozi	Standartlashuv
3	Tavsiya	AI tizimlar	Tanlov cheklanadi	Filtrlash
4	Qaror	Platforma ta'siri	Mustaqillik kamayadi	Yo'naltirilganlik
5	Natija	Tizimli boshqaruv	Identitet shakllanadi	Nazorat

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan

Jadvaldan ko'rinadiki, jarayon ma'lumot yig'ish bosqichidan boshlanadi, bu yerda insonning barcha faoliyati raqamli izlar ko'rinishida qayd etiladi. Keyingi bosqichda algoritmiklar ushbu ma'lumotlarni tahlil qilib, inson xulq-atvorini prognoz qiladi va uni standartlashtirishga olib keladi. Tavsiya va filtrlash mexanizmlari orqali insonning tanlovlari cheklanadi va u muayyan yo'nalishga yo'naltiriladi. Bu esa insonning qaror qabul qilishdagi mustaqilligini kamaytiradi.

Natijada identitet shakllanishi ichki refleksiya jarayonidan tashqi tizimli boshqaruvga o'tadi. Inson o'z identitetini erkin shakllantiruvchi subyektdan, algoritmiklar tomonidan yo'naltiriluvchi obyektga aylana boshlaydi. Shu tariqa, jadval algoritmik boshqaruvning identitetga ta'sir mexanizmini va uning oqibatlarini ilmiy asosda ochib beradi.

Raqamli identitet transformatsiyasining ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlarini tahlil qilish ushbu jarayonning jamiyat rivojiga ta'sirini chuqur anglash imkonini beradi. Chunki identitetdagi o'zgarishlar faqat individual darajada emas, balki tizimli darajada ham namoyon bo'ladi. Shu

sababli quyidagi jadval ushbu transformatsiyaning turli darajalardagi oqibatlarini kompleks tarzda yoritadi.

3-jadval.

Raqamli identitet transformatsiyasining ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari

Daraja	Jarayon	Oraliq natija	Yakuniy oqibat	Tavsif
Mikro	Identitet fragmentatsiyasi	O‘zini anglash zaiflashadi	Passivlik	Individual zaiflashuv
Mezo	Platforma dominanti	Ijtimoiy rol o‘zgaradi	Moslashuv	Strukturaviy siljish
Makro	Raqamli nazorat	Tengsizlik kuchayadi	Nomutanosiblik	Tizim disbalansi
Madaniy	Virtualizatsiya	An’analar zaiflashadi	Identitet yo‘qoladi	Madaniy transformatsiya
Global	Raqamli tafovut	Kirish notengligi	Polarizatsiya	Global disbalans

Manba: Muallif tomonidan tuzilgan

Jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, mikro darajada identitetning fragmentatsiyalashuvi insonning o‘zini anglash jarayonini zaiflashtiradi va uning ijtimoiy faolligini kamaytiradi. Mezo darajada esa platforma iqtisodiyotining ustunligi ijtimoiy rollarning qayta taqsimlanishiga olib keladi, bu esa jamiyat strukturasi muhim siljishlarni yuzaga keltiradi. Ushbu jarayonlar resurslar taqsimoti va ijtimoiy imkoniyatlarga ham ta’sir ko‘rsatadi.

Makro va global darajalarda esa raqamli nazorat va tengsizlikning kuchayishi jamiyatda nomutanosibliklarni chuqurlashtiradi. Raqamli tafovutlar rivojlangan va rivojlanayotgan jamiyatlar o‘rtasidagi farqni yanada oshiradi. Shu tariqa, jadval raqamli identitet transformatsiyasining ko‘p darajali va tizimli oqibatlarini ilmiy asosda ifodalaydi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identitetini saqlab qolish va uni texnologik tizimlar bilan uyg‘unlashtirish uchun integrativ yondashuv zarur hisoblanadi. Chunki an’anaviy va raqamli modellarning qarama-qarshiligi ularning alohida qo‘llanilishida muvozanatni buzadi. Shu nuqtai nazardan, quyidagi jadval raqamli iqtisodiyot va inson identitetining integrativ modelini ifodalaydi.

4-jadval.

Element	An’anaviy model	Raqamli model	Integrativ model	Natija
Identitet	Ijtimoiy	Raqamli	Gibrid	Muvozanat
Qaror	Mustaqil	Algoritmik	Inson+AI	Sifat oshadi
Ong	Refleksiv	Fragmentatsiyalashgan	Integratsiyalashgan	Barqarorlik
Institut	Ijtimoiy	Platformaviy	Gibrid	Moslashuv
Maqsad	Ijtimoiy barqarorlik	Samaradorlik	Farovonlik	Uzoq muddat

Manba: muallif ishlanmasi

Jadvaldan ko‘rinadiki, integrativ modelda identitet nafaqat ijtimoiy, balki raqamli komponentlarni ham o‘z ichiga olgan gibril shakl sifatida talqin qilinadi. Qaror qabul qilish jarayoni inson va sun‘iy intellekt o‘rtasidagi hamkorlik asosida shakllanib, bu qarorlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ongning fragmentatsiyalashuvi integratsiyalashgan model orqali muvozanatga keltiriladi.

Jadvalning yakuniy qismi ushbu modelning strategik ahamiyatini ochib beradi. Integrativ yondashuv inson erkinligi va texnologik samaradorlik o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlab, uzoq muddatli ijtimoiy barqarorlik uchun asos yaratadi. Shu tariqa, jadval raqamli iqtisodiyot sharoitida identitetni boshqarish va saqlashning optimal yo‘nalishini ilmiy asosda ifodalaydi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli iqtisodiyot inson identitetining shakllanish mexanizmini tubdan o‘zgartirib, uni ichki ijtimoiy jarayondan tashqi algoritmik boshqaruvga asoslangan konstruktga aylantirmoqda. Bu jarayon insonning subyektivligini zaiflashtirib, uning qaror qabul qilishdagi mustaqilligini kamaytiradi va identitetni fragmentatsiyalashgan hamda gibril shaklga olib keladi. Shu bois raqamli iqtisodiyot sharoitida identitetni faqat texnologik natija sifatida emas, balki ijtimoiy va ontologik fenomen sifatida baholash zarur. Aynan inson markazli va normativ asoslangan integrativ yondashuv raqamli muhitda identitetni saqlash, subyektivlikni mustahkamlash va ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlashning asosiy ilmiy yo‘nalishi hisoblanadi.

Xulosa va takliflar. Mazkur tadqiqot raqamli iqtisodiyot sharoitida inson identitetining transformatsiyasini ijtimoiy-falsafiy va institutsional yondashuv asosida chuqur tahlil qilib, identitet endilikda ichki ijtimoiy jarayon emas, balki tashqi raqamli tizimlar tomonidan shakllantiriluvchi dinamik konstruktga aylanganini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, platforma iqtisodiyoti, algoritmik boshqaruv va ma‘lumotlar tizimlari insonning o‘zini anglash modeli, qaror qabul qilish mexanizmi va ijtimoiy rolini tubdan o‘zgartirmoqda. Shu bois raqamli iqtisodiyot jarayonlarini faqat samaradorlik va texnologik rivojlanish nuqtai nazaridan emas, balki uning inson identitetiga ko‘rsatadigan ontologik va aksiologik ta‘siri nuqtai nazaridan ham baholash zarur.

Birinchidan, tadqiqot raqamli iqtisodiyot sharoitida identitetning shakllanish manbai ichki ijtimoiy tajribadan tashqi algoritmik konstruksiyaga o‘tayotganini ko‘rsatdi. Bu esa insonning o‘z identitetini mustaqil shakllantirish imkoniyatlarini cheklaydi va uni platformalar tomonidan yaratilgan raqamli profil bilan almashtiradi. Shu nuqtai nazardan ilmiy taklif sifatida identitetni himoya qiluvchi “raqamli suverenitet” konsepsiyasini ishlab chiqish zarur. Amaliy tavsiya sifatida esa foydalanuvchilarga o‘z ma‘lumotlari ustidan nazoratni kuchaytirish, algoritmik shaffoflikni

ta'minlash va shaxsiy ma'lumotlardan foydalanishning aniq huquqiy mexanizmlarini joriy etish lozim.

Ikkinchidan, tadqiqot algoritmik boshqaruv tizimlari insonning subyektivligini zaiflashtirib, qaror qabul qilishdagi mustaqilligini kamaytirishini aniqladi. Tavsiya tizimlari va filtr mexanizmlari inson tanlovini bilvosita boshqarib, uni yo'naltirilgan qarorlar qabul qilishga majbur qiladi. Shu sababli ilmiy taklif sifatida "inson–algoritm muvozanati" modelini ishlab chiqish zarur. Amaliy jihatdan esa sun'iy intellekt tizimlarining qarorlariga inson tomonidan nazorat mexanizmlarini joriy etish, shuningdek, algoritmik qarorlar uchun javobgarlik tizimini shakllantirish muhim hisoblanadi.

Uchinchidan, tadqiqot raqamli identitet transformatsiyasining ijtimoiy va iqtisodiy nomutanosibliklarni kuchaytirishini asoslab berdi. Raqamli platformalarga kirish imkoniyatlari va raqamli ko'nikmalar darajasi jamiyatda yangi turdagi tengsizliklarni yuzaga keltiradi. Shu nuqtai nazardan ilmiy taklif sifatida raqamli iqtisodiyotda teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan institutsional yondashuvni kuchaytirish zarur. Amaliy tavsiya sifatida esa raqamli ta'limni rivojlantirish, internet infratuzilmasini kengaytirish va raqamli inklyuziya siyosatini amalga oshirish lozim.

To'rtinchidan, tadqiqot raqamli muhitda identitetning fragmentatsiyalashuvi va gibridd shaklga o'tishini aniqladi. Bu jarayon insonning o'zini anglash modelini murakkablashtirib, uning ijtimoiy va madaniy barqarorligiga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ilmiy taklif sifatida identitetni yaxlit tizim sifatida saqlashga qaratilgan integrativ nazariy model ishlab chiqish zarur. Amaliy jihatdan esa ta'lim tizimida tanqidiy fikrlash, raqamli madaniyat va media savodxonlikni rivojlantirish orqali insonning o'zini anglash qobiliyatini mustahkamlash lozim.

Beshinchidan, umumiy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, raqamli iqtisodiyot va inson identiteti o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash uchun yangi, inson markazli va normativ asoslangan paradigma zarur. Ilmiy jihatdan ushbu paradigma identitetni texnologik tizimlar bilan uyg'un holda, lekin inson subyektivligini saqlagan holda rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi lozim. Amaliy darajada esa raqamli siyosatni ishlab chiqishda inson erkinligi, ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanish tamoyillarini uyg'unlashtirish orqali raqamli transformatsiyaning salbiy oqibatlarini kamaytirish mumkin. Aynan shu yondashuv zamonaviy jamiyatda identitetning barqarorligini ta'minlash va ijtimoiy tizimlarning muvozanatini saqlashning asosiy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Wiley-Blackwell Publishing.

2. World Bank. (2021). World Development Report: Data for Better Lives. Washington, DC: World Bank Publications.
3. International Monetary Fund. (2022). World Economic Outlook: Countering the Cost-of-Living Crisis. Washington, DC: IMF Publications.
4. United Nations Development Programme (UNDP). (2023). Human Development Report: Breaking the Gridlock. New York: UNDP Publishing.
5. Castells, M. (2009). Communication Power. Oxford: Oxford University Press.
6. Castells, M. (2010). The Rise of the Network Society. Oxford: Wiley-Blackwell Publishing. Ushbu asarda raqamli jamiyat va identitet shakllanishining nazariy asoslari ishlab chiqilgan.
7. Zuboff, S. (2019). The Age of Surveillance Capitalism. New York: PublicAffairs Publishing.
8. Foucault, M. (1977). Discipline and Punish. New York: Pantheon Books.
9. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The Second Machine Age. New York: W.W. Norton & Company.
10. Schwab, K. (2016). The Fourth Industrial Revolution. Geneva: World Economic Forum Publishing.
11. Harari, Y. N. (2017). Homo Deus. London: Harvill Secker.
12. Latour, B. (2005). Reassembling the Social. Oxford: Oxford University Press.
13. Giddens, A. (1991). Modernity and Self-Identity. Stanford: Stanford University Press.
14. Bostrom, N. (2014). Superintelligence. Oxford: Oxford University Press.